

CENTER FOR ARBEJDER- KULTUR- STUDIER 1982-2008

**Af Karsten Biering,
Niels Finn Christiansen
og Morten Thing**

Siden begyndelsen af 1980erne har Center for Arbejderkulturstudier været rammen om forskningen i arbejderhistorie i universitetsverdenen. Det er nu slut. Tre af deltagerne skriver en nekrolog.

Den 11. februar 2008 var Karsten Biering fra Center for Arbejderkulturstudier kaldt til sin første medarbejderudviklingssamtale med institutleder Finn Hauberg Mortensen, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab (INSS) på Københavns Universitet, der var tiltrådt et år tidligere. Institutlederen meddelte, at han havde valgt at lukke Center for Arbejderkulturstudier med øjeblikkelig virkning. Begrundelsen var, at Karsten Biering nu var eneste videnskabelige medarbejder tilbage, efter at Niels Finn Christiansen var fratrådt pga. alder et halvt år tidligere. En enkelt VIP kunne ikke udgøre noget center, og der blev således ikke tale om at genbesætte Niels Finn Christiansens stilling og fortsætte driften.

Beslutninger af denne vidtgående art skulle før den nye styrelseslov, der trådte i kraft i 2003, forelægges for og afgøres i demokratisk valgte organer (fakultets- og institutråd) med repræsentation af VIP'er, TAP'er og studerende. I dag behøver institutlederen end ikke at rådføre sig med nogen.

Institutlederens beslutning om lukning medførte, at centrets beskedne annuum på 20.000 kr. ligeledes bortfaldt. Karsten Biering ville imidlertid være velkommen til at fortsætte sin undervisning og forskning inden for genstandsområdet arbejderkultur – med bl.a. videodokumentationer – som medlem af lærerkorpset på INSS.

På denne baggrund har Karsten Biering, Niels Finn Christiansen og Morten Thing, der tidligere har været ansat ved centret, taget imod redaktionens opfordring til at skrive nogle væsentlige træk af centrets historie til *Arbejderhistorie*.

Centret oprettes

I foråret 1982 skrev Ib Bondebjerg og Niels Finn Christiansen et papir¹ om begrundelsen for og formålet med centret, som dannede baggrund for en arbejdsgruppes indstilling til det humanistiske fakultetsråd om at oprette

Center for Arbejderkulturstudier. Det hed heri om centrets formål:

“... at styrke det tværfaglige undervisnings- og forskningsmiljø inden for studiet af arbejderkulturen, dvs. studier i arbejderbevægelsens historie og organisationsformer, arbejderklassens hverdagsliv og bevidsthedsformer gennem historien og de tekster og kommunikationsformer, der knytter sig hertil. Centret har samtidig det formål at styrke de nationale kontakter indenfor dette område og etablere internationale kontakter til forskergrupper og centre, som arbejder med kulturforskning bredt, herunder arbejderkulturforskning.”

Organisation og bemanding²

Ved oprettelsen i september 1982 – med en forsøgsperiode til foråret 1986 – blev centrets virksomhed styret af to organer i henhold til den daværende styrelseslov: et *centernavn* med ligelig repræsentation af fem lærere og fem studerende, der varetog alle undervisningsmæssige anliggender, og en *centerstyrelse* med fire lærerrepræsentanter, to studenterrepræsentanter og en TAP repræsentant. Det store antal medlemmer i nævn og styrelse afspejlede centrets brede tværfaglige virksomhed, der fra begyndelsen omfattede fagene historie, psykologi, dansk, teatervidenskab, litteraturvidenskab, filmvidenskab, europæisk etnologi og nordisk folkemindevidenskab. Mange af centrets lærerkræfter har været medlemmer af de to organer.

Ud over fagenes fastansatte lærere var der frem til 1988 tilknyttet en række undervisningsassistenter. I perioden fra 1982 til 1988 var der tale om et midlertidigt, tværfagligt center, der primært fungerede gennem undervisningstilbud ved andre fags faste lærere og nytilknyttede undervisningsassistenter. I de første år var Poul Balle-Petersen (europæisk etnologi) formand for centerstyrelsen, indtil Annette Vasström (europæisk etnologi) overtog posten i 1985. Hun blev afløst af Leif Hansen (dansk) i 1986, og fra 1987 fungerede Karsten Biering (folkloristik) som formand.

Kela Kvam (teater- og filmvidenskab) var fra begyndelsen formand for centernævnet. Hun blev i 1984 afløst af Ib Bondebjerg (dansk), og Karsten Biering tiltrådte i 1985.

Fakultetsrådet reorganiserede i 1987 centret til et forsknings- og formidlingscenter – fortsat uden egen studieordning, men med undervisningsforpligtelse – således, at hovedvægten i virksomheden fra 1988 blev “forskning samt varetagelse af formidlings- og konsulentopgaver udadtil”.³ Med hensyn til administration delte centret og Institut for Folkloristik Karin Thomsen som TAP. Formålet med centret blev samme år præciseret således:

“... at styrke og udvide den eksisterende forskning i arbejderklassens kultur og levevis i fortid og nutid og i arbejderbevægelsens organisatoriske, politiske og ideologiske historie og dermed arbejde hen imod en integreret, tværfaglig forståelse af arbejderkulturen i sin helhed. Det er endvidere centrets opgave at fremme den tværfaglige diskussion af metoder og teorier knyttet til området.”⁴

I forbindelse med reorganiseringen i 1987 blev lektorerne Karsten Biering og Niels Finn Christiansen overflyttet til Center for Arbejderkulturstudier fra henholdsvis Institut for Folkloristik og Institut for Historie, idet begge i en årrække havde forsket inden for feltet ved deres moderinstitutter samt undervist og varetaget administrative opgaver ved centret. Som en yderligere styrkelse af centrets tværfaglige profil blev Morten Thing ansat fra 1988-92 som adjunkt. På trods af en positiv lektorbedømmelse af Morten Thing allokerede Fakultetsrådet alligevel ikke et lektorat til centret, og han fortsatte i et forskningsrådsstipendium. Da det udløb i 1994, forlod han formelt centret og blev lektorvikar ved Institut for Nordisk Filologi, men var dog reelt tilknyttet centret indtil 1998, hvor han blev ansat som forskningsbibliotekar ved Roskilde Universitetsbibliotek. I 1991 havde et enstemmigt Fakultetsråd vedtaget at gøre centret permanent efter en særdeles positiv ekstern evaluering. Men altså med en indskrænkning af beman-

dingen til to heltids VIP'er. Eller tre skridt frem i 1988 og et tilbage i 1991.

Fra 1993 blev centret i forbindelse med fakultetets første større sammenlægningsmønstre nu placeret som en relativt autonom enhed under Institut for Nordisk Filologi (nu: Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, INSS) – i øvrigt sammen med Center for Kvindeforskning (nu: Center for Kønsforskning). I forbindelse med sammenlægningen blev centernævnet nedlagt og funktionerne herefter varetaget af studienævnet for dansk, da centret ikke udbød en fuld uddannelse, men en række tværfaglige kurser på forskellige niveauer (BA og OB). Karsten Biering fortsatte som centerleder.

Centret har også været i stand til at tiltrække en række kandidat- og ph.d.-stipendiater samt forskningsstipendiater, der helt eller delvist har arbejdet i centrets regi: Leif Hansen (1984-86), der også deltog i både centerstyrelse og -nævn, Mogens Rüdiger (1985), Signild Vallgård (1985), Flemming Hemmersam (1986), Vibeke Kold (1992-96), Morten Thing (1992-94), Lars K. Christensen (1994-97) og Knud Holt Nielsen (2003-07).

Undervisning

Fra efterårssemestret 1982 begyndte den tværfaglige undervisning ved centret i form af samarbejde mellem og undervisningstilbud fra en række af fakultetets lærere, som hver især indenfor deres fag- og sprogområde beskæftigede sig med sider af arbejderkulturen.

Undervisningen blev organiseret og styret af et centernavn med lærerrepræsentanterne Karl Chr. Lammers (historie), Vilhelm Borg (psykologi), Ib Bondebjerg (dansk), Kela Kvam, formand (teatervidenskab) og Annette Vasström (etnologi og folkemindevidenskab). Formålet var at udbyde og koordinere tværfaglige undervisningsemner på kandidat- og konferensniveau. Den tværfaglige dimension blev fra begyndelsen realiseret ved, at der på hvert kursus medvirkede to lærere fra forskellige fagområder. Denne dobbeltbemanding blev imidlertid hurtigt for dyr for fakultetet.

For at et emne kunne oprettes som tværfag, skulle det godkendes af mindst to studienævne fra andre fag. Det var ambitionen, at der skulle udbydes permanent undervisning indenfor følgende hovedperioder: 1870-1914, 1914-1939 og 1930- nutiden. Desuden tænkte man undervisningen organiseret i forhold til følgende dimensioner:

- *Den organiserede arbejderbevægelse og -kultur* (parti, fagbevægelse, Kooperation, oplysning, læseselskaber, idræt, børneorganisering, kvindeorganisering, forlag, tidsskrifter, presse m.v.)
- *Hverdagsliv, erfaring, bevidsthedsdannelse* (litteraturforbrug, arbejdsliv, fritidsvaner, familieliv, arbejdererindringer m.v.)
- *Metodiske og teoretiske problemfelter* (offentlighedsteori, socialpsykologi, kildekritik, tekstanalyse)

Udover den tværfaglige universitetsundervisning på overbygningsuddannelserne var det hensigten at tilbyde efteruddannelses- og voksenuddannelsesstilbud til fagbevægelsen og AOF, arbejderhøjskolerne, de faglige foreninger for bl.a. gymnasie-, seminarie- og folkeskolelærere samt Folkeuniversitetet. Desuden ville man prøve at nå en bredere kreds af befolkningen gennem en TV- eller radioserie om arbejderbevægelsens historie samt på længere sigt ved at oprette en uddannelse under Åbent Universitet.⁵

Selve universitetsundervisningen er udbudt som kurser på overbygningsuddannelserne fra efteråret 1982 og blev fra efteråret 1994 suppleret med et 1/2 årsværk som tværhumanistisk tilvalg på bacheloruddannelserne. De fleste to-semesterers kurser begyndte om efteråret, mens enkelte også startede om foråret. Efterhånden blev også et-semesterers kurser lanceret. Der blev udbudt kurser fra 1982-2008 inden for en overordentlig bred vifte af emner, som fordelte sig jævnt over de tre nævnte dimensioner.

Fra efteråret 2002 blev Niels Finn Christensen valgt til institutleder ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, og der blev ikke ansat nogen vikar til at forestå den undervisning, som han hidtil havde varetaget. Karsten Biering har fortsat udbudt den tværhu-

manistiske BA tilvalgsundervisning i *Dokumentation og formidling af levende folkekultur (fra 2007 omdøbt til: dagliglivets kultur)* i AV-medier og har desuden afholdt tværhumanistisk overbygningkursus i *Videoværksted*.

Ved centrets oprettelse i efteråret 1982 blev der lagt vægt på at præsentere sider af arbejderkulturen for et bredere forum end alene for fakultetets kandidatstuderende. Denne forskningsformidling i mundtlig form blev præsenteret som en forelæsningsrække fra 1982-1985.

Centrets forskningsvirksomhed⁶

Før reorganiseringen i 1988 til et forsknings- og formidlingscenter havde de tilknyttede faste lærere ved andre fag deres forskningsvirksomhed henlagt til moderinstitutterne, hvor der i noget omfang allerede blev forsket i arbejderbevægelsens og arbejderklassens kultur og levevis i fortid og nutid og i forskellige lande/sprogområder.

Leif Hansen tiltrådte som kandidatstipendiat i 1983 med et projekt om arbejderkultur, arbejderuddannelse og arbejderoplysning, og hermed fik centret tilknyttet sit første, selvstændige forskningsprojekt, der havde et didaktisk og formidlingsorienteret perspektiv, og som også forudsatte tætte kontakter til bl.a. fagbevægelse og uddannelsesplanlæggere med henblik på udformning af fremtidens voksenundervisning. Hertil kom i 1984 et tværfagligt samarbejde mellem Ib Bondebjerg og Niels Finn Christiansen om en antologi til belysning af den moderne arbejderklassens livssammenhæng og problemer.

I forbindelse med centrets reorganisering i 1988 formulerede de videnskabelige medarbejdere et overordnet, langsigtet forskningsprojekt med titlen "Den danske arbejderklasse 1945-90. Livsformer og kultursammenstød", hvori en række delprojekter indgik – nogle i samarbejde med museer og arkiver samt arbejder- og fagbevægelsens organisationer.

Fra 1989 var centrets medarbejdere, delvist inden for rammerne af det overordnede forskningsprojekt, i fuld gang med forskningsprogrammer og -projekter:

- Teglværksprojektet ved Flensborg Fjord 1982-94 (Karsten Biering i samarbejde med bl.a. Museet på Sønderborg Slot).
- De frivillige brandværn og deres musiktraditioner i Sønderjylland (Karsten Biering).
- Storebæltsprojektet 1996-99: Videodokumentation af den endnu eksisterende færgefart (Karsten Biering i samarbejde med Danmarks Færgemuseum og ITMedia, Det humanistiske Fakultet).
- Samtidsdokumentationsserie på video af arbejdslivets kultur: Småbutikker og mindre virksomheder i Danmark (Karsten Biering i samarbejde med ITMedia, Det humanistiske Fakultet og flere kulturhistoriske museer).
- Den industrielle arbejdskultur i Danmark 1890-1940 (Lars K. Christensen).
- Udformningen af de socialdemokratiske velfærds- og kulturstrategier og deres realisering med komparativt nordisk sigte (Niels Finn Christiansen).
- Biografi over Hartvig Frisch's liv og mangesidede virke (Niels Finn Christiansen).
- Udviklingen af den danske nationale identitet ca. 1864-1920 (Niels Finn Christiansen).
- Det professionelle køkkenarbejdes historie i Danmark (Niels Finn Christiansen).
- Udgivelse af Frederik Dreiers samlede skrifter (Niels Finn Christiansen, Morten Thing, Hanne Nørgaard Posselt og Pernille Stenner).
- Deltagelse i det nordiske forskningsprojekt: "Den nordiske model – en historisk revurdering" (Niels Finn Christiansen).
- Dansk parlamentarisk historie i det 20. århundrede (Niels Finn Christiansen).
- Undersøgelse af ulighedsp problemer mellem kvinder og mænd på det ikke-faglærte arbejdsmarked i Danmark 1945-93, finansieret af Forskerakademiet, Kvindeligt Arbejderforbund og LO (Vibeke Kold).⁷
- Giv mig de rene og ranke. Danmarks kommunistiske Ungdom 1960-1990 (Knud Holt Nielsen).
- Kommunistisk kultur i Danmark 1918-1960 (Morten Thing).
- Deltagelse i "Study Group on Western Communism" – et komparativt europæisk projekt om kommunismens historie, sociologi og fremtidige muligheder (Morten Thing).

- Undersøgelse af blikkenslagernes historie i København gennem 100 år (Morten Thing).
- Spørgeskemaundersøgelse af en udvalgt gruppe sabotører i samarbejde med Museet for Danmarks Frihedskamp (Morten Thing).

Centrets større forsknings- og dokumentationsprojekter siden 1987

Med overskriften *Arbejderliv og arbejderkultur mellem agrarsamfund og industrielt massesamfund* udarbejdede Centret i 1987 i samarbejde med Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv og Arbejdermuseet et programforslag inden for det daværende Humanistiske Forskningsråds temaramme *Social og kulturel identitet under forandring*. Programmet dækkede et ønske om at indkredse sociale, kulturelle, bevidstheds- og identitetsmæssige forandringer i arbejderklassen, primært den danske, fra midten af 1800-tallet til slutningen af det 20. århundrede. Formålet var at tilvejebringe en teoretisk, metodisk og faglig alsidig analyse af den danske arbejderklassens livsformer, kultur og identitet i udviklingen fra et førindustrielt, agrart domineret samfund, over et gradvis industrialiseret samfund til det fuldt udviklede industrisamfund fra midten af 1950'erne. Det skulle gennemføres med stadig internationalt udblik og komparation, først og fremmest med de øvrige nordiske arbejderklassers udvikling.

Programmets udfyldelse skulle baseres på de frodige forskningsmiljøer, der var opbygget i de foregående årtier, og på det brede fagspektrum, som var repræsenteret i Centret og de to medansøgende institutioner: historie, etnologi, dansk, folkemindevidenskab, film- og teatervidenskab, psykologi og sociologi.

Projektet fandt desværre ikke nåde for Forskningsrådets øjne.

Teglværksprojektet ved Flensborg Fjord formede sig som et gensidigt inspirerende samarbejde mellem folk og forskere, kunstnere og formidlere fra 1982-94. Udgangspunktet var at finde et tema for et nyskrevet egnsspil, der skulle opføres i Gråsten-området. Arbejdslivet

på de mange lokale teglværker langs Flensborg Fjord og Nybøl Nor siden 1700-tallet blev grundlaget, og materialet blev indsamlet af Karsten Biering, Steen Ove Christensen og en række universitetsstuderende gennem arkivstudier, interviews med mange ældre teglværksarbejdere og -ejere og indsamling af fotografier, arbejdsredskaber og teglprodukter, der blev vist på en stor, voksende og meget besøgt særudstilling på Museet på Sønderborg Slot. For første gang kom teglværksarbejderne og deres liv "på museum". Teglværksprojektet udviklede sig desuden til at omfatte en vandredstilling, bøger og artikler, undervisningsmateriale og emnekasser til folkeskolen, samt radio-, TV- og videoprogrammer. På grundlag af det indsamlede materiale skrev dramatikeren Søren Christian Hansen Teglværksspillet "Til arbejdet – liv eller død". Det blev opført som friluftsspil 1982-84 ved lokale amatører med det nedlagte og forfaldne ringovnsteglværk Cathrinesminde ved Iller Strand på Broagerland som autentisk kulisse og set af ca. 12.000 lokale tilskuere. I hele Teglværksprojektet deltog omkring 300 mennesker – fortrinsvis fra lokalsamfundet – og heraf medvirkede ca. 230 alene i produktion og opførelse af Teglværksspillet. Ud over at levendegøre en hidtil overset, men betydningsfuld del af arbejdslivets (lokal)historie og kultur resulterede Teglværksprojektet også i den efterfølgende restaurering af Cathrinesminde Teglværk samt i 1993 i indretning og etablering af Cathrinesminde Teglværksmuseum, der også repræsenterer teglproduktionen i hele Danmark. I forbindelse med etableringen af Teglværksmuseet producerede Karsten Biering i 1994 for Museet på Sønderborg Slot en videofilm på 30 minutter til forevisning i den nybyggede museumsbiograf og mødesal. Den vises fortsat flere gange dagligt i en dansk og tysk versionering. Teglværksmuseet drives som en filial af Museet på Sønderborg Slot med fortsat stor lokal opbakning.⁸

I 1992 indsendte Centret en projektskitse til Grundforskningsfonden under overskriften *Den industrielle civilisation i Danmark*. Det

var hensigten at gennemføre en meget omfattende, flerfaglig kortlægning af en danske industrielle civilisations tilblivelse, vækst, tilpasning og begyndende afvikling. Ligesom det foregående projekt skulle dette udnytte den stærke forskningskompetence inden for den internationale og danske arbejderklasse og -bevægelse, der i de foregående år var opbygget inden for mange fag.

Projektets udgangspunkt var den åbenbare politiske og identitetsmæssige krise, som arbejderbevægelsen befandt sig i ved slutningen af det 20. århundrede. Undersøgelsen skulle bestå af en bred analyse af industrikulturen og den levende arbejderkultur, der var skabt gennem de foregående 100 år, men som nu var under forvitring. Formålet var at undersøge grundlaget for og indholdet i de bevægelser, der ledsagede industrikulturens udvikling, og om disse sociale og politiske bevægelser entydigt var knyttet til den klassiske industrielle civilisation.

Med begrebet civilisation trak projektet på et bredt empirisk orienteret kulturbegreb. Den industrielle civilisation var ikke blot den organiserede arbejders kultur. Den omfattede arbejderens liv i dets fulde udstrækning og de modsætninger, der var mellem den organiserede og den uorganiserede kultur, som var særegen for arbejderkulturen i lange perioder. Den industrielle civilisation blev opfattet som de eksisterende relationer, hvori arbejderne indgik i løbet af deres liv, disse relationers betydning for arbejderne og samfundet som helhed samt den bevidsthedsmæssige bearbejdning, disse relationer blev udsat for af arbejderne og det omgivende samfund. Hensigten med projektet var at tilvejebringe en ny type kulturhistorie, der sammentænkte det materielle, det sociale og det bevidsthedsmæssige.

Projektet blev desværre ikke tilkendt støtte fra Grundforskningsfonden, uanset at vi kunne demonstrere, at de nødvendige forskningsmæssige kompetencer var til stede i rigt mål.

Færgerne på Storebælt var et omfattende videodokumentationsprojekt 1996-98, der blev udført af Karsten Biering i samarbejde med

ITMedia, Det humanistiske Fakultet, for (det nyoprettede) Danmarks Færgemuseum med en donation fra Velux Fonden på 850.000 kr. Hertil kom yderligere 230.000 kr. fra rederier, organisationer og fonde. Med professionelt optage- og redigeringsudstyr samt fotograf og lydmand fra Det humanistiske Fakultets AV/ITV-afdeling (nu ITMedia) samt produktionsassistent resulterede projektet i 7 videofilm med en samlet spilletid på 3½ time. Her skildres gennem interviews og levende billeder alle væsentlige sider af livet på gods-, Intercity- og bilfærgerne (Scandlines og Vognmandsruten), herunder besætningens arbejde fra maskinrum til kommandobro og passagerernes brug af færgernes faciliteter – samt naturligvis billettering, ventetid, ombordkørsel, sejlads og udkørsel. Videofilmene blev udgivet på VHS med baggrundsoplysninger og kommentarer og desuden sendt på TV-Stationen DK4.⁹

Visuel kulturel dokumentation af arbejdslivet blev fra 1999 Karsten Bierings primære forsknings- og formidlingsprojekt, der har resulteret i 6 videofilm med "småbutikker og mindre virksomheder, der har en lang tradition bag sig, men en uvis fremtid for sig." Det er videoproduktioner, hvor ejere, medarbejdere og kunder kommer til orde og fremstilles i arbejds- og kommunikationssituationer, der hverken er instruerede eller konstruerede. Den grundlæggende hensigt er, at alle medvirkende skal kunne genkende sig selv, deres arbejde og adfærd og fysiske omgivelser som et retvisende billede af den daglige virkelighed. Alle videofilmene er udgivet på VHS og senest også på DVD med supplerende oplysninger og real kommentarer og vist på TV-Stationen DK4.¹⁰

Ikke-realiserede større tværfaglige forsknings- og dokumentationsprojekter¹¹

- Arbejderliv og arbejderkultur mellem agrarsamfund og industrielt massesamfund.
- Den industrielle civilisation i Danmark.

- Industrialiseringens indflydelse på Nordals (Danfoss) med henblik på områdets kulturelle og sociale udvikling (Karsten Biering i samarbejde med Museet på Sønderborg Slot og Institut for Grænseregionsforskning).
- Danyard Værftet i Frederikshavn. Videodokumentation af værftet og dets medarbejdere, mens det endnu eksisterede (Karsten Biering i samarbejde med ITMedia).
- Tuborg Bryggeriet i Hellerup. Videodokumentation af bryggeriet og dets medarbejdere, mens det endnu eksisterede (Karsten Biering i samarbejde med ITMedia).
- Kystfiskeriet i Thy og Hanherred. Videodokumentation af et hensygnende erhverv (Karsten Biering i samarbejde med ITMedia og Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg).
- At synliggøre forsvundne teglværksmiljøer i landskabet. Elektronisk restaurering af gamle fotos m.v. samt nye videooptagelser på udvalgte lokaliteter ved Flensborg Fjord og Nybøl Nor til museumsudstilling, interaktivt internet og CD-R. (Karsten Biering i samarbejde med ITMedia og Museet på Sønderborg Slot).
- Pølsevognen i defensiven? Videodokumentation af nogle traditionelle fastfoodinstitutioner og deres kunder på Nørrebro i København overfor de nyere shawarma-grillere m.v. (Karsten Biering i samarbejde med ITMedia).

Internationalt samarbejde og konferencer/seminarer

Centret har gennem alle årene være stærkt involveret i internationalt og især nordisk samarbejde. Ved alle de treårige nordiske konferencer om arbejderbevægelsens historie har der været deltagere fra Centret, de fleste gange med foredrag.

I 1992 arrangerede Centret det 4. nordiske seminar om arbejderkultur under titlen *Kampen om sjælene. 4. nordiske arbejderkulturseminar 1992 i København* og publicerede i den forbindelse oplæggene i 4 bind. Flemming Hemmersam trak et stort læs i forbindelse med seminaret.

Formidlingsvirksomhed og faglige tillidshverv

Karsten Biering har gennem årene formidlet sin forsknings- og videodokumentationsvirksomhed gennem en række foredrag med videofilmforevisninger, arrangeret af bl.a. folkeuniversitetsforeninger og kulturhistoriske museer rundt i landet samt afholdt efteruddannelseskurser for Museumshøjskolen. De 20 videofilm, som Karsten Biering har produceret i samarbejde med ITMedia ved Det humanistiske Fakultet, er alle vist på TV-Stationen DK4. Karsten Biering tilrettelagde i samarbejde med Gladsaxe Hovedbibliotek i 2006 en større særudstilling "Tak for kaffe!" om de traditionelle (arbejder)kaffebarer i København. Han har været medlem af styrelsen for Foreningen Danmarks Folkeminder siden 1986 og blev formand 2003; er fra 1999 medlem af redaktionen for *Folk og Kultur. Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab*.

Niels Finn Christiansen var i 1994-96 gennemgående konsulent på TV-serien "Plads til os alle", der omfattede 8 afsnit, og tillige manuskriptforfatter til afsnittet om arbejderkultur. TV-serien blev vist DR2.

Morten Thing var 1988-94 medlem af Groupe de recherche sur le communisme ouest-européen, finansieret af CNRS, det franske forskningsråd.

Centret har fra begyndelsen arbejdet tæt sammen med medarbejdere ved Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv og Arbejdermuseet og deltaget aktivt i seminarer, foredragsarrangementer i Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie. Niels Finn Christiansen var 1982-95 medredaktør af Årbog for Arbejderbevægelsens Historie og Morten Thing var 1995-2000 medredaktør af Tidsskriftet *Arbejderhistorie*.

Efterskrift

Institutleder Finn Hauberg Mortensens beslutning om først ikke at genbesætte den ledige lektorstilling efter Niels Finn Christiansens afgang og dernæst at lukke Center for Arbejderkulturstudier som en relativt selvstændig

enhed under Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab vil naturligvis medføre en hastig udtørring af de akademiske uddannelses-tilbud, forskningen og formidlingen, som den har været varetaget gennem godt 25 år på Københavns Universitet.

Som ved centrets oprettelse vil der naturligvis fortsat findes (spredt) undervisning og forskning, knyttet til andre fag og institutter ved Københavns Universitet, som falder inden for genstandsområdet arbejderkulturstudier. Men området vil ikke længere fremtræde som en enhed, der varetager denne opgave som primær forpligtelse.

Tilbage står Arbejdermuseet, der nu også omfatter Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Her fortsætter forskningen og formidlingen inden for arbejderkulturen, fortrinsvis i Danmark, mens universitetsundervisning ikke er en del af arbejdsopgaverne.

Til sammenligning kan peges på, at Det humanistiske Fakultetsråd ved Københavns Universitet i 2000 nedlagde faget folkloristik og samtidig lukkede instituttet efter en negativ ekstern evaluering med en sønderlemmende kritik af samarbejdsforholdene blandt lærerne. Men uanset årsagen til lukningen er resultatet blevet, at hele fagområdet er forsvundet. Enkelte discipliner dyrkes spredt ved andre fag og institutter, men som helhed eksisterer universitetsfaget og dermed undervisningen i de folkloristiske discipliner ikke længere. Sammenlignet med universiteter i f.eks. de øvrige nordiske lande er Danmark nu en hvid plet på det faglige landkort, og den folkloristiske forskning og formidling finder nu udelukkende sted ved Dansk Folkemindesamling, der fra 2008 er lagt ind som en afdeling under Det kgl. Bibliotek. Her er der heller ikke nogen undervisningsforpligtelse på universitetsniveau.

Begge disse "mindre" fagområder – arbejderkulturstudier og folkloristik – der nu er skåret væk fra Københavns Universitet, findes ikke ved andre universiteter i Danmark. Det drejer sig om en del af den nationale kulturarv og kulturhistorie – primært siden begyndelsen af 1800-tallet – hvis forskning og formidling påkalder sig stor interesse både i befolkningen

og i medierne, men hvor der i universitetsledelsen ikke længere er vilje til at sikre den fortsatte akademiske uddannelse.

Også de fysiske spor efter centrets virksomhed og tilstedeværelse slettes hurtigt. Det ret beskedne håndbibliotek med fortrinsvis danske og internationale standardværker og tidsskrifter – der beroede på INSS' biblioteksareal – blev elimineret i forbindelse med rektor Ralf Hemmingsens igangværende lokale-reduktion (som han kalder "fortætning") i foråret 2008. Københavns Universitet har ikke længere råd til at betale for at bruge alle de nybyggede, dyre kvadratmeter i Ørestaden og indskrænker derfor antallet ganske drastisk. Denne manøvre er også gået ud over den plads, som centrets lille bogsamling har optaget. Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv fik derfor tilbudt at udtage de bøger og tidsskrifter, som måtte være af interesse. De øvrige blev lagt frit frem til hjemtagning blandt INSS' ansatte og studerende. Resten er gået til destruktion.

Kronologisk bibliografi over Center for Arbejderkulturstudier

(som dog ikke omfatter artikler)

- Niels Finn Christiansen: *Fagbevægelsens historie*, FIU, Kbh. 1989, 59 s.
- Niels Finn Christiansen: *Klassesamfundet organiseres*, Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie, bd. 12: 1900-1925, Kbh. 1990 384 s.
- Børge Houmann og Morten Thing: *Venskab og revolution. Martin Andersen Nexø's og Marie Nielsens venskab og politiske virke 1918-24*, Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, 1990. (SFAH's skriftserie, Nr. 25), 276 s.
- Flemming Hemmersam og Morten Thing: *I. maj 1890. Et dokumentarium*, Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie og Center for arbejderkulturstudier, 1990. (SFAH skriftserie, nr. 22), 288 s.
- Karsten Biering: *Teglværksfilmen. Arbejdsgangen på Petersminde Teglværk i Stenstrup på Sydfyn i midten af 1930'erne*. Video, 21 min., Center for Arbejderkulturstudier, AV/ITV-afdelingen, Københavns Universitet Amager, Kbh. 1991.

- *Kampen om sjælene. 4. nordiske arbejderkulturs-eminar 1992 i København*, 1. Sessionsindlæg, 272 s., 2. Sessionsindlæg 2. del, 79 s., 3. Sessionsindlæg 3. del, 97 s., 4. Kommentatorindlæg, 68 s., 5. Plenumindlæg, 91 s., 6. Program, 20 s., Center for Arbejderkulturstudier, Kbh. 1992.
- Morten Thing: *BOPA-undersøgelsen 1992. En oversigt over resultaterne*, Museet for Danmarks Frihedskamp 1940-45, Nationalmuseet/Center for Arbejderkulturstudier, Kbh. 1993, 40 s.
- Karsten Biering: "Vi vil gerne slå et slag for vores fag". *Det murede hus – tradition og fornyelse*, video, 21 min., Center for Arbejderkulturstudier og AV/ITV-afdelingen, Københavns Universitet Amager, Kbh. 1993.
- Karsten Biering: *Sten på sten*. Video, 32:30 min, Center for Arbejderkulturstudier, AV/ITV-afdelingen, Københavns Universitet Amager, 1993.
- Karsten Biering: *Murstensproduktion på Carl Matzens Teglværk*, video, Egernsund 1993, Center for Arbejderkulturstudier & AV/ITV-afdelingen, Københavns Universitet Amager, 1993.
- Morten Thing: *Kommunismens kultur. DKP og de intellektuelle 1918-1960*, Tiderne skifter, Kbh. 1993, 2 bd., doktordisputats, Københavns universitet 1993, 1088 s.
- Niels Finn Christiansen: *Den danske køkkenbrigade. Det faglærte køkkenpersonales historie 1913-1990*, Restaurations- og Bryggeriarbejdernes Forbund, Kbh. 1994, 133 s.
- Karsten Biering: *Murværk. Det traditionelle teglstensbyggeri. Om opførelsen af et mindre andelsbyggeri i Vollerup uden for Sønderborg*, video, 35 min., Center for Arbejderkulturstudier, AV/ITV-Afdelingen, Københavns Universitet Amager, Kbh. 1994.
- Karsten Biering: *Cathrinesminde Teglværk 1732-1993. En fortælling om Teglværksegnen*, video 29:30 min, Center for Arbejderkulturstudier, AV/ITV-afdelingen, Københavns Universitet, Kbh. 1994.
- Karsten Biering: *Kirke og kvadersten. Restaurationen i Nørhå, Thy*, video, 25:45 min., Center for Arbejderkulturstudier og AV/ITV-Afdelingen, Københavns Universitet, Kbh. 1996.
- Lars K. Christensen: *Smedesvend og friherre. Maskinarbejde og arbejdskultur i København 1890-1914*, Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie/Center for Arbejderkulturstudier, Kbh. 1996, (SFAH's skriftserie, 36), 142 s.
- Morten Thing: *Portrætter af 10 kommunister*, Kbh. 1996, 304 s.
- Vibeke Kold: *En køn historie om elektronikarbejde. Kønsarbejdsdeling og ligestilling på det ikke-faglærte industrielle arbejdsmarked 1945-1993. Belyst ved en analyse af elektronikvirksomheden Radiometer*, Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, Kbh. 1997. (SFAH's skriftserie, nr. 40), 325 s.
- Ning de Coninck-Smith, Mogens Rüdiger og Morten Thing (red.): *Historiens kultur. Fortælling, kritik, metode tilegnet Niels Finn Christiansen*, Museum Tusulanum, Kbh. 1997, 336 s.
- Lars K. Christensen: *Det moderne arbejde. Kulturelle og institutionelle forandringer af arbejdet i den danske tekstilindustri 1895-1940*, Center for Arbejderkulturstudier, Kbh 1998, ph.d.- afhandling, Københavns Universitet, 341 s.
- Karsten Biering: *Færgerne på Storebælt*, 7 videoer, Center for Arbejderkulturstudier, og AV/ITV-Afdelingen, Københavns Universitet Amager, for Danmarks Færgemuseum, Kbh. 1997.
- 1: *Asa-Thor sejler med det farlige gods*. 43 min. 1997, 2: *Den sidste sejlads med M/F "Dronning Ingrid" fra Nyborg til Korsør*. 10 min. 1998, 3: *Sikkerhed til søs: den årlige øvelse på M/F Romsø*. 30 min. 1998, 4: *Godsfærgen Asa-Thor sejler for sidste gang*. 14:30 min. 1998, 5: *Med Intercity færgerne over Storebælt*. 48:50 min. 1998, 6: "Overfarten er indstillet": *med M/F Arveprins Knud fra Knudshoved til Halskov*. 12 min. 1999, 7: *Med Vognmandsruten over Storebælt*. 49 min. 1999.
- Morten Thing: *Intet er umuligt for Vorherre og en blikkenslager. Træk af Rør- og Blikkenslagerenes Fagforenings historie 1873-1998*, Rør- og Blikkenslagerenes Fagforening, Kbh. 1998, 224 s.
- Niels Finn Christiansen: *Hartvig Frisch. Menneket og politikeren. En biografi*, Christian Ejlers, Kbh. 1993, doktordisputats, Københavns universitet 1999, 355 s.
- Niels Finn Christiansen: *Den politiske ordfører. Hartvig Frisch 1935-1940*, Christian Ejlers, Kbh. 1999, 95 s.
- Karsten Biering: *Med spritbåden M/S Hansaline på Flensborg Fjord*, video, 53:40 min., Center for

Arbejderkulturstudier, og AV/ITV-Afdelingen, Københavns Universitet, produceret for Museet på Sønderborg Slot, 1999. (Småbutikker og -virksomheder i Danmark, nr. 1).

· Karsten Biering: *Sonny's Auto. Et værksted på Amager*, video, 38 min., Center for Arbejderkulturstudier, og AV/ITV-Afdelingen, Københavns Universitet, 2000. (Småbutikker og -virksomheder i Danmark, nr. 2).

· Karsten Biering: *Højkro – en familievirksomhed i Vestslesvig*, video, 56:40 min., Center for Arbejderkulturstudier, og AV/ITV-Afdelingen, Københavns Universitet, i samarbejde med Kulturcentret Kiers Gaard, 2001. (Småbutikker og -virksomheder i Danmark, nr. 3).

· Karsten Biering: *Kaffebaren. Et stykke dansk arbejderkultur på retur*, video, 45:30 min., Center for Arbejderkulturstudier, og AV/ITV-Afdelingen, Københavns Universitet, 2003. (Småbutikker og -virksomheder i Danmark, nr. 4).

· Frederik Dreier: *Samlede skrifter*, udg. af Hanne Nørregaard Posselt, Pernille Stenner, Niels Finn Christiansen og Morten Thing, under medv. af Henrik Galberg Jacobsen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel forlag, Kbh. 2003, 5 bd.,

1: Trykte bøger og artikler, 459 s., 2: Samfundets reform 1852-53, 293 s., 3-4: Manuskripter, 454 + 535 s. 5: Biografi, noter, registre, 240 s.

· Hanne Nørregaard Posselt, Niels Finn Christiansen, Pernille Stenner, Morten Thing: *Frederik Dreier og samfundets reform*, Tiderne skifter, Kbh. 2003, 206 s.

· Karsten Biering: *Nodal's Skrædderservice. 3 generationer på Nørrebro*, video, 38:45 min., Center for Arbejderkulturstudier og AV/ITV-Afdelingen, Københavns Universitet, 2004. (Småbutikker og -virksomheder i Danmark, nr. 5).

· Knud Holt Nielsen: *Giv mig de rene og ranke ...: Danmarks kommunistiske ungdom 1960-1990*, Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, Kbh. 2007, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, xxvi, 287, clvii s.

· Karsten Biering: *Slagter Hansen i Haslev. Fjerde generation i byen*, DVD, 45 min. & 10 min. ekstramateriale, Foreningen Danmarks Folkeminder & ITMedia, Københavns Universitet, Kbh. 2008. (Småbutikker og -virksomheder i Danmark, nr. 6).

Noter

1. Teksten er optrykt i *Unifol*, Institut for Folkemindvidenskab, årsberetning 1985, Kbh. 1986, s. 5-10.
2. Oplysningerne bygger på centrets indberetninger til *Københavns Universitets Årbøger* 1982ff.
3. *Københavns Universitets Årbog* 1987, s. 707.
4. Samme, 1988, s. 737.
5. Ovenstående fremstilling bygger på Ib Bondebjerg og Niels Finn Christiansen: ”4 Center for Arbejderkulturstudier. Baggrunden for og formålet med oprettelsen. *UNIFOL. Årsberetning 1986. Tema: Arbejderkultur*, s. 5-10.
6. Se note 1. Her findes også publikationsfortegnelser. Fra 1993 kan årbogsindberetningerne søges på www.ku.dk under Databaser og nedhentes i pdf-udgaver.
7. Vibeke Kold: *En køn historie om elektronikarbejde. Kønsarbejdsdeling og ligestilling på det ikke-faglærte industrielle arbejdsmarked 1945- 1993 belyst ved en analyse af elektronikvirksomheden Radiometer*, København, Selskabet til forskning i arbejderbevægelsens historie, 1997. – 325, s. : ill., ph.d. afhandling, Københavns Universitet, Institut for Nordisk Filologi.
8. De første år af Teglværksprojektet er beskrevet i: Inge Adriansen, Finn Bredahl Jørgensen og Arne Aabenhus (red.): *Teglværksprojektet ved Flensborg Fjord – fra idé til virkeliggørelse*. Gråsten 1986. 88 s.
9. En nærmere redegørelse for Storebæltsprojektet findes i *Velux Fondens Årsskrift* 1998, s. 59-65.
10. Se litteraturlisten. – Jf. også: Karsten Biering: Visuel kulturel dokumentation eller kulturhistorie på video. I: *Folk og Kultur* 2001, s. 33-47.
11. Til alle projekterne er i perioden 1989-2003 udarbejdet grundige beskrivelser med detaljerede budgetter. Desværre er der ikke opnået tilstrækkelig ekstern finansiering fra fonde, virksomheder og organisationer til, at de kunne realiseres på ansøgningstidspunktet. Dog har f.eks. Cathrinesminde Teglværksmuseum med inspiration fra Karsten Bierings projektforslag fra 2004 i sit årsskrift fra 2007 *Udsigter fra Teglværksbyen Egersund* ved museumsinspektør Torben A. Vestergaard udgivet et antal ikke-restaurerede fotografier af teglværker 1902-05 og aftrykt dem ved siden af fotografier fra 1962 af de samme lokaliteter med kommentarer.

Karsten Biering, lektor, mag.art.
Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab,
København Universitet
biering@hum.ku.dk

Niels Finn Christiansen, dr.phil.
nfckd@post11.tele.dk

Morten Thing, forskningsbibliotekar, dr.phil.
Roskilde Universitetsbibliotek
mthing@ruc.dk